

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 20. aprila 1864. ~

Gospodarske stvari.

0 izdelovanji sladkorja iz pese.

Spisal Edvard Pour.

Bilo je leta 1747, ko je lekar in kemikar Andrej Marggraf v Berlinu v nekem spisu, kterega je kralj. akademii umetnij predložil, prepričavno dokazal, da je kristalni sladkor (cuker) v pesi, in da veliko vrednost ima pesa za izdelovanje domačega sladkorja. Skušal je iz bele pese po vinskem cvetu (alkoholu) sladkor izvleči, in res je v 100 delih pese 4 do 6 delov sladkora dobil.

Al žalibog! da Marggraffovi iznajdbi niso drugi dosti sledili; mnogotere težave v obrtni so bile tega krive, pa tudi tadanje politične homatije. Po vojski, ktero je končal Ahenski mir, so se Angležem, kteri so kolonialni sladkor napravljali, vsi trgi na Nemškem zopet odprli in oni so se jih polastili; sladkor pa, kterega so Nemci iz pese delali, bil je memo unega predrag. Opustili in pozabili so tedaj izdelovanje sladkorja iz pese. Še le proti koncu 18. stoletja se je Lampadi v Freibergu zopet Marggraffove iznajdbe spomnil. Ravno tačas je skušal baron Koppy na Kranjskem (prvi v Avstrii) na debelo iz pese sladkor izdelavati; pa žalibog! da je takrat obrtnija v našem cesarstvu na takih otročjih nogah stala, da iz centa pese je komaj 2 funta in pol sladkora dobil. Čeravno so se zelo trudili, fabrike za domač sladkor ustanoviti, vès trud bi bil vendar zastonj bil, ako bi ne bile mnogotere vlade spoznale potrebe in važnosti izdelovanja sladkora iz domače pese. Da bi se namreč kupčija angležka preveč ne šopirila in da bi druge države od nje neodvisne postale, so vlade začele vojsko zoper čezmorske pridelke in z angležko. Napoleon I. je mlado obrtnijo močno podpiral. Francozom, da bi izdelovanje sladkora iz pese na debelo poskusili in iz njega dobiček imeli, je dal milijon frankov in sila veliko zemljišča (32.000 hektarjev); v postavi 15. januarja 1812 je zapovedal, naj se napravi 5 učilnic, v kterih se ima pridelovanje sadkora iz pese po besedi in delu (teoretično in praktično) učiti; in ukazal je, naj se dá cesarsko privoljenje za 500 fabrik, in 4 fabrike naj se celó na državne stroške napravijo, ktere bi bile imele v dveh letih (1812 in 1813) napraviti dva milijona kilogramov*) sladkora.

Ako prevdarimo, kako se je v zadnjih desetih letih izdelovanje sladkora iz pese povzdignilo in razširilo, ne samo drugod, ampak tudi na Nemškem in pri nas v Avstrii (velik del cukra, ki ga dandanašnji povžijemo, je pesni sladkor); če pomislimo, kako je ta oddelek obrtnije na vse strani ta kratek čas napredoval in še napreduje, ako se mora ta mlada obrtnija z obilnim davkom bojevati, pa je vendar zmogla: moremo reči,

da je ta obrtnija popolnoma spolnila to, česar so od nje pričakovali. Zatoraj pa ima tudi najboljše in učene može za varhe, zatoraj šteje dosti navdušenih učencev, zatorej lepo kaže stan visoke izobraženosti in umetnosti, do ktere se je naš čas pozdignil. Kje neki je druga obrtnija, da bi se mógla meriti v znamenitosti in velikosti njeni?

Ona daje kmetu delo in zaslužek, — ga budí k pridnemu gospodarstvu, — čisti njivo, daje ji moč, oživlja kmetijstvo in obrtnijstvo obenem, — ona pušča doma pri nas denar, kterega smo doslej čez morje na ptuje pošiljali in daje zaslužek domačim ljudém ne samo na polji, ampak tudi v fabriki, poleti kakor pozimi.

Od začetka so zidali velikanske poslopja, v kterih so sladkor iz pese delali; pa kmali so vidili, da jim drage poslopja malo koristijo in malo dobička puščajo; začeli so pohlevne pa trdne poslopja zidati in dobre mašine delati, da tako zdaj z manjšimi stroški veliko opravijo.

Ta važna obrtnija se je doslej čez Francozko, Angležko, Nemško, Švedsko, Ogersko in Avstrijansko razširila in celó v rusovske neizmerne planjave. Pesa, pesa! je zdaj tisti glas, ki je počil po obširnem svetu. V našem avstrijanskem cesarstvu je zdaj 130 fabrik, v kterih se sladkor iz pese dela (posebno na Českem, Moravskem in Ogerskem). Pridelki teh fabrik zadostujejo že skoraj popolnoma potrebam Avstrije, da v ktero koli prideš štacuno, ti postrežejo z domačim sladkorom.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarska skušnja.

* Kebri ali hrošči, ki mesca majnika drevju veliko škodo delajo in zaležejo obilo škodljivih črvov, so za gnoj po 45 do 60 krajc. vagán (mecen) vredni. Ta njih gnojna moč je po skušnjah potrjena. Ne bo se tedaj okupil, kdor za vagán vlovljenih in pomorjenih kebrov plača ta denar.

Gospodarska novica.

* Yama-Mai — japonska svilna ali židna gosénica. Kralj virtemberški je lansko leto nekoliko jajčic svilnih črvičev, ki živijo od hrastovega perja, dobil iz Japana. Japonska država je v Azii, Japaneži so umni poljedelci, svilorejci, vrtnarji in obrtniki. Kralj je mnogim drugim gospodarjem dal za poskušnjo teh jajčic, ki so jih redili z navadnim hrastovim perjem, kakor redijo druge s murbovim. 6 tednov je trpelo, da so se začeli zapredovati v mešičke; zapredovali so se en teden; iz mešičkov (kokonov) pa so izlezli metulji v 4 tednih. V toplih hramih pa se je vse hitreje go-dilo. Mešički so večí memo navadnih svilnih; svila se ž njih lahko mota; svila je trdna. Metulji se niso parili. Za druge skušnje bo treba novih jajčic iz Japana.

*) Kilogram po naši avstr. vagi je 2 funta 5 kvint. in 35 granov.